

čtenářů zaslouží delší studie zabývající se jeho kořeny, která měla původně uvádět nerealizovanou antologii textů z tohoto sporu. Čornej přehledně nastiňuje hlavní okolnosti, které vedly ke vzniku rozsáhlé polemiky, a v tomto směru jsou důležité jeho postřehy k odlišnému pojetí věd, jejich vzájemných poměrů a funkcí, u Golla a Masaryka. Rozdílné názory na vztah mezi sociologií a historií, které se projevovaly již v době rukopisných sporů, hrály v počátcích sporu možná stejně podstatnou roli jako společenské a politické souvislosti. Ozvuky sporu v praktické politice demonstrovuje poslední studie této části, jež pojednává o Masarykových návštěvách Tábora.

Třetí oddíl knihy je cele věnován Zdeňkovi Nejedlému. Důkladné zpracování Nejedlého mladých let a teoretických východisek jeho vědecké práce spadá dobou vzniku do počátků Čornejovy odborné dráhy, reflexe nad mohutnou knihou Jiřího Křesťana o Nejedlém pochází z doby nedávné. Připojuje se k nim ještě příspěvek věnovaný činnosti Hudebního klubu v Praze, jímž stále zůstáváme u nejedlovských témat. Poslední část výboru nese název „Mezi marxismem a postmodernou“. Hned tři stati v ní se zabývají Josefem Mackem a jeho dílem a nezbyvá než litovat, že Čornej nepřistoupil k sepsání monografie o tomto historikovi. Jeho pojetí Josefa Macka uvážlivě klade proti sporným stránkám jeho působení nezpochybnitelné přínosy Mackova díla, ať již na poli historické sémantiky, nebo v celistvém uchopení jagellonského věku. Oproti poněkud chvatně sepsané knize o Mackovi od Bohumila Jirouška těží Čornej ze zkušeností s prací se stejnými prameny, jaké využíval i Macek, a jeho interpretace jde tak mnohem hlouběji a postihuje podstatné rysy Mackova přístupu k minulosti. Další dva příspěvky se zabývají problémy učebnic dějepisu a jeho výukou na základních a středních školách a na jejich neveselé závěry plynule navazuje studie s názvem „Vpřed i v kruhu?“, která hodnotí vývoj českého dějepiscství (přednostně mediévistiky) po roce 1989. Oproti nespornému pokroku ve zpracovávání opomíjených a nových témat a v metodologických inovacích stojí tradiční negativní rysy vědní politiky, které vědu deformují. Hořký dodatek z roku 2015 (sama studie je z roku 2008) mohu podepsat.

Čornej si ve své odborné práci udržuje ostrážitý odstup od postmoderních teoretických trendů, vstupní a závěrečná studie však ukazují, že nejde o odstup nepoučený. Otázku, jak vlastně dospíváme ke ztvárnění minulosti, nakolik je naše poznání objektivní a nakolik se do něj promítají subjektivní rysy autora a jeho doba, si nutně klade každý přemýšlivější historik. U autora, jehož

texty se vyznačují nadprůměrnou stylistickou úrovní, nepřekvapí, že věnuje pozornost právě literární rovině historikovy práce. Čornejovo kritické pojednání o Whiteově *Metahistorii* a jejich dopadech na historickou vědu konce 20. a počátku 21. století představuje promyšlenou obhajobu poznávacích možností historie, jejímž základním vyjadřovacím prostředkem je přirozený jazyk.

Čornejovy studie charakterizuje přesná formulace problémů, věcnost a zároveň užití četných literárních prostředků, které činí z četby potěšení. Pro mladé adepty historické vědy lze snad skončit parafrází jeho zmíněného dodatku z roku 2015: méně psát, více číst!

TOMÁŠ BOROVSKÝ

Ines LUFT, *Eduard Winter zwischen Gott, Kirche und Karriere. Vom böhmischen katholischen Jugendbundführer zum DDR-Historiker*, Leipziger Universitätsverlag, Leipzig 2016

614 s., ISBN 978-3-86583-258-0

Eduard Winter patří k nejrozporuplnějším historikům německého původu, kteří část svého života strávili na Německé univerzitě v Praze. Problematicnost jeho osobnosti tkví především v oportunismu, který nemohou překrýt ani ekvilibristicky volená slova Františka Kutnara o jeho „vnitřní katarzi“, která ho prý „po bloudění let čtyřicátých“ dovedla ke zbavení se „nacistického myšlenkového příměsu“ a ke stanutí „na pozicích marxistického výkladu dějin“ ve východoněmeckém prostředí. Jedno však Winterovi upřít nelze. Mezi historiky 20. století je osobou jedinečnou. Po mém soudu totiž nenajdeme nikoho podobného, kdo by původně působil jako katolický kněz a profesor církevních dějin, angažující se v osvětovém německém mládežnickém hnutí, posléze se stal zapáleným nacistou, od roku 1941 exkomunikovaným a zbaveným katolického kněžství, a vedoucím Institutu pro východoevropské dějiny při nadaci Reinharda Heydricha v Praze. Po skončení druhé světové války se pokoušel – neúspěšně – etablovat na vídeňské univerzitě. S ruskou podporou nakonec zakotvil a dokonce udělal velkou kariéru v NDR, nejdříve na univerzitě v Halle an der Saale a následně na Humboldtově univerzitě v Berlíně a ve východoněmecké akademii věd.

Nejpozoruhodnější na Winterově příběhu je, že si sám před sebou dokázal ideologické přemety obhájit, a dokonce se považoval za kacíře, směřujícího k prosazení osvícenského zapáleného humanismu. Záměr napsat Winterovu biografii proto vyžaduje neskonalou odvalu. V posledních letech ji kupodivu našli hned dva badatelé, přičemž v obou případech šlo o jejich disertační projekty. Práce Jiřího Němce z roku 2007 prozatím bohužel zůstala jenom v rukopisu, naštěstí z ní ale autor publikoval celou řadu speciálně zaměřených studií. Završil je rozsáhlým biografickým textem ve sborníku o rakouských historících, jenž roku 2008 vydal Karel Hruza.

Druhý disertační projekt věnovaný Winterovi obhájila v roce 2006 na univerzitě v Bamberku Ines Luft. Kniha reprezentuje přepracované znění doktorské práce. Svým biografům Winter zdánlivě ulehčil práci tím, že sepsal paměti, jež máme dnes k dispozici ve dvojí podobě: jednu vydal sám autor v roce 1981, druhá, mapující léta 1945–1976, byla vydána posmrtně roku 1994. V obou textech Winter vycházel ze svých deníkových záznamů, jež ale máme dochovány až pro léta po roce 1945, kdy navenek tvrdil, že nikdy nebyl nacistou ani členem NSDAP a okázale se přihlásil k schematickému marxismu.

Kniha Ines Luft má podobu klasické biografie, v níž je striktně chronologickým způsobem popisován Winterův osobní a profesní život, s důrazem na zlomové okamžiky předválečného i poválečného období. Primární zájem autorky nespočíval v napsání biografie vědce, nýbrž v propojení Winterova kariérního růstu s jeho náboženskými postoji. Na konkrétních tématech, jimž se Winter věnoval, se pokusila prokázat, jak se náboženské představy promítaly do jeho historiografických interpretací. Luft si přitom dobře uvědomuje, že Winter nebyl analytickým historikem a že vědomě tíhnul k rozmáchlým freskám duchovních dějin. Výjimku v tomto ohledu představovaly pouze jeho studie a edice bolzanovské, i když i jejich problematiku nahlížel téměř výhradně prizmatem náboženství.

Jestliže osobní zaujetí Eduarda Wintera pro Bolzana a náboženské reformy 18. a raného 19. století autorka prozkoumala vskutku detailně, mediivistické bádání bohužel zpracovala povrchně. Je samozřejmě mimo jakoukoli diskusi, že středověk stál na okraji Winterova zájmu a že tvořil pouze nepříliš významný segment v jeho konceptu duchovních dějin. Po pravdě řečeno, ze středověku ho zajímal pouze humanismus, přesněji jeho vyzářování do střední Evropy v podobě tzv. raného humanismu. Charakteristické pro Winterovy texty však je, že onen ráj humanismus definoval

velmi vágním způsobem, což mu umožnilo začlenit do jím zkonstruovaného nábožensko-kulturního jevu zcela nesooudé a někdy až protikladné fenomény. Poprvé se tzv. ranému humanismu věnoval v syntéze duchovních dějin česko-německého tisíciletého soužití, kterou publikoval v roce 1938 německy a roku 1940 v českém překladu. Charakteristické je, že v názvech se obě knihy zásadně liší: německá klade důraz na Sudety – *Tausend Jahre Geisteskampf in Sudetenraum*. *Das religiöse Ringen zweier Völker*, kdežto verze česká Sudety nezmiňuje a tváří se teritoriálně neutrálně – *Tisíc let duchovního zápasu. Náboženské zápolení dvou národů*.

Winter se k tématu vrátil v monografii z roku 1964 (*Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundert*). Ve skutečnosti ale Winterovi ani v jednom případě nešlo o humanismus jako takový, ani o doložení přímých vlivů italského humanismu v Čechách 14. století. Ve zjednodušeném vidění totiž humanismus ztotožnil s národním vědomím a propojil ho s někdy domnělým, jindy reálným směřováním k zemské církvi v českém prostředí 14. století. Český raný humanismus pak dal do přímé souvislosti s hnutím devotio moderna a následně přišel opět bez jasných dokladů s tvrzením, že kolébkou nizozemské devotio moderna byly Čechy přelomu 14. a 15. věku. Odpověď na otázku, zda byl Winterův přístup k humanismu, který ztotožnil s devotio moderna, jedinečný, v čem se lišil od soudobého historiografického diskurzu, jak byl jeho konstrukt recipován historiografií na konci třicátých a znovu v polovině šedesátých let, však v knize nenajdeme. Autorka se omezila na ryzí deskripci Winterova textu, bez úsilí o interpretaci, nemluvě o její reflexi historiografických přístupů (srov. s. 202–205).

Jediné, na co Ines Luft nově upozornila, je skutečnost, že řád augustiniánů, který Winter považoval za šířitele raně humanistických myšlenek v Čechách 14. století, hrál výraznou roli i v sudetoněmeckém mládežnickém hnutí na počátku dvacátých let 20. století, a že se tedy vlastní prožitky z počátku vědecké kariéry propojily s jeho pozdějším konstruováním dějinných procesů ve středověku. Knihu o raném humanismu, která byla součástí Winterovy syntézy o duchovních dějinách (navazovaly na ni knihy o raném osvícenství z roku 1966, o raném liberalismu v podunajské monarchii z roku 1968 a naposledy o baroku, absolutismu a osvícenství v podunajské monarchii z roku 1971), autorka kupodivu nechala zcela stranou. To je po mém soudu dosti paradoxní. V celé knize se totiž klade důraz na kontinuitu

Winterem studovaných témat ve třicátých a posledně v šedesátých letech, na kontinuitu, do níž se téměř nepromítly jeho ideologické přemety.

Historiografické reflexe a zasazení Winterových textů do dobových interpretačních přístupů a konceptů absentují nejen v kapitole věnované pracím o raném humanismu, ale i v obsáhlých pasážích, které autorka věnuje Winterovu bádání o Bolzanovi a o josefinismu. Winterovy texty o duchovních dějinách přitom rozhodně nevisí v badatelském vzduchoprázdnu (to platí i pro jeho práce o Rusku a papežství, jež jsou ale v dobovém diskurzu ukotveny zcela jiným způsobem, neboť se primárně jedná o texty aktivistické a propagandistické). Jak práce o josefinismu, tak kniha o raném humanismu byly v dobách svého sepsání hojně a kriticky diskutovány, a to jak českými (František Šmahel, Anežka Vidmanová), tak německými badateli (Ferdinand Seibt, Guido Kisch, Bernhard Töpfer). Až na výjimky byl v těchto diskusích koncept českého raného humanismu a jeho vyzarování do nizozemské devotio moderna odmítnut jako nepodložený.

I přes rozsáhlý archivní výzkum kniha Ines Luft z hlediska mediévistického bádání a zvláště středověkých duchovních dějin nepřinesla nic nového. V práci proložené jinak bohatou obrazovou dokumentací a doplněnou Winterovou bibliografií bohužel absentuje jmenný rejstřík.

MARTIN NODL

EDICE A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

Jiří BENEŠ – Dalibor DOBIÁŠ – Michal DRAGON – Ota HALAMA – Markéta KLOSOVÁ – Iva LELKOVÁ – Matěj MĚŘIČKA, *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatury 1 B a 1 C*, Národní muzeum – Scriptorium, Praha 2015

279 s., ISBN 978-80-7036-448-2 (NM), 978-80-88013-15-0 (Scriptorium)

Výzkum rukopisných zlomků v České republice, zaměřený v posledních letech především na velké knihovní instituce, postupuje zdárně kupředu. Prim hraje Knihovna Národního muzea, která tak

splácí dluh sama sobě i odborné veřejnosti. Druhý svazek s materiálem z KNM se týká dalších signatur „zlomkového“ oddělení knihovny (*1 B a 1 C*). Tyto signatury však obsahují nejen klasické rukopisné zlomky, ale i materiál jiného charakteru, který sem byl zařazen. Ani původní obsahové členění jednotlivých signatur nebylo v průběhu času dodržováno, takže se v nich dnes mísí často velmi různorodá materie. Vedle rukopisných zlomků se tak setkáváme rovněž s korespondencí a fotografiemi archiválií.

Svazek přináší popis celkem 503 jednotlivin v pěti signaturních pododděleních. Klasické rukopisné zlomky obsahuje především signatura *1 B a*, která je nejméně rozsáhlá (obsahuje 29 položek). Většinu představují fragmenty hudebních rukopisů – graduálů, kancionálů a antifonářů pocházejících z 16. století a částečně i ze století následujících. Zpravidla jde pochopitelně o notované rukopisné zlomky. V některých případech byl dokonce odhalen rukopis, z něhož pocházejí (č. 379, zlomky z dvojdielného graduálu literátského bratrstva při kostele sv. Valentina na Starém Městě pražském; původní rukopis je dnes uložen v Národní knihovně ČR, sign. XVIII 1 6 a XVIII A 7). Zpravidla se tu nacházejí provenienčně české zlomky, výjimkou je fragment snad antifonáře italského původu vzniknuvší ve 14. století (č. 380).

Následující signaturní oddělení (*1 B b*, *1 B c*, *1 C a*) obsahují především materiály spojené s dějinami Jednoty bratrské (hlavně z její exilové fáze v 17. století) a Janem Amosem Komenským. Zde vesměs nejde o klasické rukopisné zlomky, ale z větší části o korespondenci spojenou s posledním biskupem Jednoty bratrské. Tyto cenné písemnosti, ilustrující Komenského široké kontakty s učenci takřka celé Evropy, byly získány díky J. E. Purkyněmu v třicátých letech 19. století přímo z polského Ležna. Dále se v tomto souboru nachází rozsáhlá korespondence jiného významného bratrského kněze – Mikuláše Drábíka (1588–1671). Celkem tu tak figuruje rozsáhlá dokumentace k exilovým dějinám Jednoty bratrské jak v Polsku, Prusku, tak i v Uhrách. Řada těchto písemností je zde vydávána poprvé.

Vedle korespondence v souboru nalezneme i některé bratrské rukopisné zlomky (byly sejmuty většinou z knižních vazeb KNM). Specifickou je signatura *1 C a*, byť ne z hlediska obsahového (nachází se v ní také písemnosti se vztahem k Jednotě bratrské); zahrnuje převážně fotografie písemností spojených s dějinami Uherského Brodu. Jejich originály byly od přelomu 19. a 20. století uloženy v KNM a do místa svého původu se vrátily roku 1947.